

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Absque ira et odio.

Ne legyünk többé gyermekek, kik habozunk és idestova hajtassunk a tudománynak akármí szele által, az embereknek álnokságok által, és álnokul való elhíttetésre megrogzított csalárdságok által: hanem az igazságot követvén szeretetben, mindenestől fogva nevekadjunk abban, a ki Fő, tudniillik a Krisztusban.

Efez : IV. 14. 15.

Oly időket értünk, melyeknek, a prot. egyházban elkövetkezését, a tiszta és fölkent lovagjain kívül, mások, avagy csak sejtelmileg sem gyaníthatták. Zajgások ma a vallás- egyházterén mindenütt! külön lobogók alá sorakoznak az ev. egyház harczképes fiai, és pedig közölök némelyek a tiszta ész és tudomány, e kettős, — mások a szinte tiszta ész és tudomány, de egyszersmind az evangyéliomi hit, e hármas szövetségű hatalom táborába! Megindított, a nem várt, — mondhatnók felette igen idő előtti harc és háboru, melyben piros vér ugyan nem fog folyni, sem a harc tere elesett bajnokok hulláival borítottatni: de az ingadozó nádszálak, mondhatnók kicsiny hitűekre, sőt a bölcsesség fiai közül is azon, meglehet nem kevesekre nézve, kik a vallásterén mutatkozó mélységes dolgok körüli buvárkodásban, a vallás szövétneket nem csak szükségesnek nem tartják, de azt szándékosan el is dobják, oly lelki sebet, és metsző fájdalmat foghat előidézni, melyeknek éles szurásai, mint megannyi tördőfések, csakis a kinok nyoszolyájában, és tán épen az utolsó küzdelem megharcolásakor, a szivre és lélekre nézve a legnehezebb helyzetet, és a legkétségbeejtőbb aggodalmat eszközöndik. És én, jelen helyzetünkben, a színvallás s a sorakozást, igen szükséges, - cél, - sőt kötelességszerűnek vélem mindnyájunkra nézve; mert elkövetkezett az idő, sőt épen jelen van, melyben, keble sugallata szerint nyilatkozni kell kicsinynek s nagyoknak egyiránt, azon kérdésre: ha vajjon a megváltó sidvezítő Krisztussal akar-e tovább utazni? vagy az evang. hit igazságai lerombolt omladékain keresztül, a változékony emberi ész szabad röpkedése után, Krisztus nélkül fog az élet utain bolyongni?

Szint kell vallani, sorakozni kicsinynek és nagyoknak

szerintem azért is, mert uton és utfélen halljuk kiáltatni azok ellen, kik Krisztus evangyéliomi hitigazságaitól magokat sem élet, sem halál, sem magasság, sem mélység, sem semmi rajongó ész röpkedő csapongásai által elszakztatni nem engedhetik s engedni soha nem fogják, mikép mindezek, — a régi styl szerént — csakis néhány vaskalapos esperesek, papok, orthodox tanárok és ezek leköteltettjei, s oly öreg világiak, üljenek azok bár az egyház kormány polczán, kikről elénekelt a nemoly igen rég elhunyt költő „kített időtök, ősz szakálosok!“ Szint kell vallanuuk és sorakoznunk, mert a Krisztus evangyélioma hit igazságai örök fentartása mellett harcolni kész ev. keresztyén sereg csakis akkor lehet biztos a teljes győzelem kivívása felől, ha nem találtnak abban oly pásztorok kiknek ajkairól, a Krisztus anyaszentegyháza amaz égő csipkebokrai: az evangyéliomi katedrákból, a nyáj szellemi legeltetésére, üdvtelen, Krisztus evangyélioma hitigazságaival egészen ellentétes tanok hangzanának. Szint kell vallani, sorakozni kell végre azért is, mert itt-ott nyílt titokként azt is kezdik némelyek suttozni, hogy bizonyos gyülekezet vagy egylettagjai közt, ma már olyanok is vannak és pedig nem kevesen, kik látva az utat, melynek vége veszedelem, s felismerve a célt, mely is nem más mint, gyökerestől kitépni az evangyéliomból a hitigazságok szálaikat, csakis névleg szerepelnek a harcoló sorai közt. *)

Én f. évi ápril 16-kán, „Tiszántuli nyilatkozat“ czim alatt, az „Evangyéliomi prot. lap“ 18-dik számában nyilatkoztam több esperes társammal és segédgondnok urakkal, a jelenben szőnyegen levő ügyre nézve; s mi esperesek meg is kaptuk, — a Roma locuta est czim alatti condecorációt, a tövisből készült koszorút. Sajnáljuk sőt érzékenyen fájlaljuk, hogy a Roma locuta est, a segédgondnok urakról felette igen kimélytelenül szól, — tán a hit ezen bajnokai is megelégedtek volna, ha a nekünk nyújtott jutalomból aránylag részesítettnek. De azt állítani

*) A nyilatkozás és színvallás szükségét épen a teszi szükségessé, mert szint vallva szövetkezve vannak és pedig csábító jelszavak alatt azok, kik kárhóztató kemény szavakat dobnak a gúnyosan ugynevezett „hívók“ ellen. — Ők kezdték a szövetkezést, egyletieskedést!

róluk, hogy ők nem is értenek a kérdés alatti tárgyhoz, ez nem csak tulfeszített önhittség, de annak is nyilvános jele s zálogául szolgál, hogy az általunk annyira ostromolt, s elítélt infalibilitást bizonyos egyet vezérférfiai magoknak vagy legtágasabb értelemben a papoknak követelik, — holott ma már nem csak az Áronok, de a Mózesek is birják a szövetség ládája kulcsait. Ha én irtam volna ama condecoráló cikket a propria laus közmondatot, bizonyosan nem veszem igénybe.

Azonban a nyert válasz engem nem rettent vissza, sőt inkább készletet a szólásra s nézetem bővebb kifejtésére. Igaz ugyan, hogy az élet estvéjén álllok, lábaim erőtlenek; jobbnak nem hogy a kard, de a toll forgatására is gyenge: mindezek daczára osztályrészemet a jutalomból bővebb mérvben is kiérdemelni akarva, ismét szólok a kérdés alatti tárgyhoz. Mindenekelőtt azonban ország-világ előtt hangosan nyilatkoztatom, mikép Dr. Ballagi Mór ur régidő óta barátom irányában kötelelességszerűnek tartom enmagam részéről, azon őszinte nyilatkozatot tenni, mikép felőle a prot. egyház történelmi könyvében annyi szép, ugy a ma, mint a később kor elismerésére méltó tettek vannak felegetve, melyek az ő nevét fenfognak tartani; és épen ezért iránta még ujabbkori botlása és ostorozásai daczára is, tiszteletemet meg nem tagadhatom, s reményem sőt hiszem, hogy egykori érdemei emlékezete előtt az utókor is tisztelettel meg fog hajolni. És épen ezért szabadjon kérem Dr. Ballagi Mór urat, hogy emlékezetét a multa visszavezesse. Volt idő, a mikor a közkedvességű „Egyházi és iskolai lap“ irányára az addig követett uttól eltérésre látszott hajolni, mely jelenség itt-ott aggodalmat is gerjesztett. Én a kicsinyek egyik legkisebbike említett lap egy évi folyamát gondos figyelemmel kísérve, végig böngésztem, s böngészet czim alatt észzevételeimet papírra tévén kiadás végett Pestre felküldtem. Azért-e, mert tán terjedelmes volt, vagy más ok alapján, a cikk egy kedélyes észzevétele mellett t. i. hogy tulajdon házában nem örömet engedni magát megveretni senki, visszaküldtettem. Én az említett cikket sőt cikkeket egy ma is élő kitünő tudósunkkal átoltvasás és véleményezés végett közlöttem, ki oda nyilatkozott, hogy azt a Sárospataki Füzetekben közölni fogja. De én, nehogy a cikk megjelenése az én igen tisztelt s sok érdemű barátomnak kedvetlenséget okozzon, a közlést meg nem engedtem. E kitérést azért hoztam emlékezetbe vissza, hogy a nyujtani remélt ezuttali ledorongolásért nem csak neheztelni nem fogok, de azt az iránta való tiszteletből egyelőre is elhallgatni ígérkezem.

E kitérés után a következők megértésére még meg kell jegyezni, mikép én, mióta esperes vagyok, egyházmegyei gyűlésünket a mellett, hogy kebelbeni egyházközseink erkölcsi, szellemi, anyagi állapotáról értesitem, s az iskolák emelkedése s netán tapasztalt hanyatlása felől a gyűlésnek jelentés teszek: megnyitó beszédemben az egyh.

téren mutatkozó jelenségeket, s napi rendben levő mozzanatokot is szellőztetni szoktam. Így történt ez folyó évi máj. 11-én Vésztőn tartott egyh. megyei gyűlésünkben is, hol gróf Lónyai Menyhért ő kegyelmessége is, mint segédgondnokunk, két nap, ugy a délelőtti mint a délutáni ülésekben jelen volt, kivüle a tanácsbirói kar, számos egyházi és világi képviselők. Lehetek, sőt tán vannak is, kik a szellőztetett kérdés felől eltérő nézettel bírnak; de amidőn ellennyilatkozat nem történt, némelyek pedig azt kedvezőleg is fogadták: annak azon részét, mely a napi kérdéssel foglalkozik, Szerkesztő urral azon felhívás mellett közlöm, hogy ha helyeslésével találkozik, becses lapjába az orthodox vélemény,- sőt meggyőződésnek helyet adni méltóztassék.

A megnyitó beszédben az egyház terén fontos szerepet játszó napi kérdésre vonatkozólag következőket szóltam:

A mult év okozta anyagi csapások, s a vallásterén is mutatkozott több sajnós jelenségek mellett, tüntek fel láthatárunkon ugy a politika, — melyről én mert nem tartom idő- körülményszerű s hivatalos állásomhoz illeszhetőnek, szólni nem kívánok s nem fogok, — mint az egyház és vallás terén — hála érte a magasságos egeknek! — még más örvendetes események is. Ily örvendetes szívet s lelket biztató jelenségül tartom én, s szeretek azon, meggyőződésben lenni, hogy tartják velem együtt igen sokan, az ugynevezett „Evangyéliomi protestáns lap“-nak ez évbeni megindítását.

Voltak Jézus evangéliomának mint jelenben, ugy ez előtt is — óh igen sokszor voltak — nehéz napjai! de a melyek a már szinte két évezredes terebélyes tölgyet, — Jézus evangélioma hitfáját értem — bárha bőszerűen keltek is fel az ellen önzés, üldözés, vakhit, rajongás, sem akkor meg nem ingathatták, sem annyivalinkább meg nem dönthették; sőt mivel az igazán hívők hitbuzgalma is közreműködött, azt eredményezték, hogy ama tölgy: Jézus evangélioma hitfája ágai annál szebb, annál sűrűbb, annál kövőbb levelekkel diszelegtek; gyökerei annál mélyebben hatottak le a föld kebelébe, akarom mondani az evangéliomi keresztyének sziveibe, hogy képesek legyenek a bárki által támasztott, bárhonnán jövő orkánnak dühöngéseit kiállani.

És ez nem is lehetett másképp, — mert a mi isteni, azt emberi erő, még ha az alvilág minden elemeivel szövetkezik is, meg nem semmisitheti; s a mi isteni, azon a poklok kapui sem diadalmaskodhatnak! és mindezek daczára vannak magyar protestáns tudósaink, inkább vallási rajongók, vagy a csapongani szerető tiszta ész vallás követői — de épen nem Krisztus teljes evangélioma hivi, mert ennek sarkalatos hitigazságait megerőtlenítik, még kevésbé evangéliomi protestánsok, mert e történelmi jelentőségű magasztos

nevezetnek oly tág magyarázatot adnak, hogy annak keretébe minden vallás felekezeti halandó magát beillesztheti; vannak ily tudósaink, kik hangosabban kiáltozzák ma, mint valaha, mikép Jézus evangéliomából mindazon hitcikkelyeket, melyeket a gyarló s véges emberi ész átérteni nem bír. — s továbbá mindazokat, a hitre tartozó igazságokat, melyeket, a mai napság oly magas fokra emelkedett természetten kimagyarázni nem képes, mint p. o. Krisztus istensége, csodás születése, feltámadása, menybemenetele, a halottak leendő feltámadása, idvesség, örök élet, menyország stb. szóval mindazt, a mi nem a hidegen ítélő ész, hanem főleg a szív hitére tartozik, a bibliától kitörölni tűzték ki magunknak célul; és csak azt hagyni meg a szentkönyvben mi az erkölcsanra vonatkozik! bizony bizony mondom nektek még egy lépés a szélsőség felé s a pusztá természetnara támaszkodás mellett eljön az idő, melyben az egy igaz élő örök isten léte is kétségessé tétetik; eljön az idő, melyben az a mi Jézus evangéliomi vallásában isten mindenható hatalmának tulajdonittatik, a természeti nyers erő működéséből fog lezármaztatni!

A Jézus evangéliomi vallását, ily szemüvegen nézők, a midőn Krisztus vallásából száműzik a hitre tartozó igazságokat, azokat, a kik az evangéliom alapján állanak s a hitigazságait elfogadják, gúnyból orthodoxoknak, magyarul igaz hívőknek nevezik. Távol legyen tőlünk, hogy mi az orthodox nevezet, — ha t. i. annak nem a mai elferdített, de a régi helyes értelmezés adatik, szégyenelnők! sőt igen is azon meggyőződésben vagyunk, hogy Jézus evangéliomi vallásában, vannak oly örök hitigazságok, melyek bármi magas fokra emelkedjék az ész hatalma, az emberiség társadalmi műveltsége, a természetn fejlesztése, — milyenek az imént említett evangéliomi hit igazságok, soha változás alá nem eshetnek s esniök nem szabad, hanem az orthodoxiának vagyis Jézus evangéliomában gyökerező igaz hitűségnek, mindig drága, s az imádnak mindig szent tárgyai leendnek. S azon nézet s teljes meggyőződésben vagyunk mint Jézusban igazán hívők, az ő szent evangéliomában foglalt hitigazságokhoz rendületlenül ragaszkodó orthodoxok, hogy ha ezek közül az ev. hit igazságok közül avagy csak egyet is a rajongás, az álböcselem által megdönteni engedünk, vagy önmagunk megvetünk: nem leszünk többé a Jézus Krisztus igaz hivi; nem az isteni eredetű evangéliom hű követői; nem, az evangéliomi keresztyén, — s nem — a protestáns magasztos fogalmu nevezetre érdemesek: hanem igenis leszünk a jelen élet csábító érdekeinek rabjai; igenis leszünk az élet nagy tengerén minden iránytű nélkül s felegekkel borított égboltozati alatt utazó azon hajósokhoz hasonlók, kik a bősült hullámok közt minden pillanatban remegnek a mélységbe alá süllyedéstől vagy az eltévedéstől; igenis leszünk földi pályánkon (mindamellott, hogy értelem s okossággal bíró, vagy a biblia szavai szerint Isten képre s hasonlatosságára teremtetekül fenhargon hirdetjük magunkat) a magasságos egeknek a sirtól az örök megsemmisédéstől folytonosan remegő legszerencsétlenebb teremtményei! S azt tartjuk, s azt hisszük végre mint orthodoxok, hogy ha ama nagy változás egykor csakugyan elfogna következni és a szív hite felett a hideg ész hite vagy a tiszta ész vallás tulsulyra vergődne: akkor lepecsételhetjük az evangéliom szent könyvét, mert az erkölcsan, melyet az ellentábor egyedül kíván s törekszik abból megtartani, — az ember szív táblájára úgy is fel van írva, nem kétkelünk kimondani: nem leszünk egyebek, mint pengő ércz és zengő czimbalom; mert az erkölcsannak a hit adja meg va-

lódí becsét és értékét, ez annak erős támasza s gyámola. Azt tartjuk végre, hogy ha a szív hitén, — valaha felül emelkednék a változékony ész uralma: akkor elolthatjuk Jézus evangélioma megtisztított fényvel égő szövétnekét; s összehajtogathatjuk az emberi műveltség, az erkölcsi-szellemi haladás, s a társadalmi jólét szinte két évezredes szent lobogóját; — ki a gyümölcsfáról letördeli a virágzó ágacskákat, az nem fog szedhetni arról izletes gyümölcsöket; és ekkor páholyokra tán igen, de többé keresztyén evangéliomi templomokra aligha lesz szüksége az emberiségnek!

És most kérdem, ily nehéz s aggasztó körülmények közt, a midőn Krisztus evangélioma, a hittemploma erősen ostromoltatik, s a mikor ennek alapköve, mely is a Jézus Krisztus, s kívülle nincs, s nem is lehet soha biztos szegletkő, — az elbizakodott ész hatalma által eltávolíttatni czéloztatik: nem örvendező jelenség-e az „Evangéliomi protestáns lap“ megszülemése, mely a vést elhárítani tűzte ki magának feladatul. *)

Csak imént mondtam, hogy a mi isteni, az ember által meg nem semmisíthetetik! ezt szólam ismét, — sőt hirdetem, míg ajkaim szólásra megnyilhatnak!

Azonban ne feledjük, hogy Isten, ma, miután a keresztyén evangéliomi vallás annyi milliók szívében meggyökerezett, csodák által nem, csakis eszközök által működik, annyira, hogy mai napság, ki magát elhagyja, azt a magasságos egek is elhagyják. Nekünk kell tehát lenni azon erkölcsi eszközöknek, kikben és kik által Isten az ő anyaszentegyháza, e földi menyország, ellenségeit megszegyeníti, hangoztatván ama megdöbentő szavakat, „mit kergetsz, mit kergettek engemet?“ nekünk kell amaz erkölcsi eszközöknek lenni, kiknek Jézus szent evangéliomához rendithetlen ragaszkodásunkat látva a tuzók tábora, lerakja a rajongás, az álböcselem fegyvereit, s ekép kiáltson fel az egekhez: „Mit akarsz Uram, hogy cselekedjünk!“

Önáltatás s ámitásba esnénk, ha a támadó tábor erejét kicsinylenők! oh az erős, — s erőssége mellett azon téves nézet alapján, hogy a bölcsesség tárházának kulcsai csakis az ő birtokukban lehetnek s vannak, egy kissé el is bizakodott: de azért nem oly félfemes az, hogy tekintetével is képes lehetne hátrálásra bírni, Krisztus evangéliomán, ezen egyedül igaz s biztos alapon állókat.

Övedezzük azért fel derakainkat mindnyájan kik ev. keresztyének vagyunk; s evangéliomi protestánsoknak nevezetünk! s legyünk készek első sorban megvédeni Jézus evangéliomi anyaszentegyházát, ennek erős falait s enyészhetlen szeglet követ; legyünk első sorban hivatva oly nagy testté tömörülni, kiknek szilárdságán megtörettesenek a Krisztus istenségét tagadók, s az evangéliom hit igazságait a bibliából száműzni törekvők minden kísérletei s merényletei. Övedezzük fel derekainkat Jézus evangéliomi vallása s hitigazságai megvédésére úgy, hogy kik közölünk hivatva vannak s képesek is, ne élesre köszörült kardot, hanem az ennél sokkal biztosb eszközt, tollat, a hitigazság legbiztosb fegyverét, vegyék kezeikbe, s ezzel győzzék le Jézus Krisztus elbizakodott üldözőit, **) hogy ezek rajongásaikból kiábrándulva, térjenek vissza Jézus oldala mellé, kibensik

*) Örvendetes jelenség valóban azon bátor s hű férfiak fellépése, kik bárhol és bármikor készek nyilván hitokról s az Isten fiáról fényes tanúbizonyságot tenni.
Szerk.

**) Pál s több apostolok nemcsak élőszóval, hanem irodalmi műveikkel is terjeszték az evangéliomot. Kötelesség ma is a sajtó fegyverét is használni.
Szerk.

által van egyedül üdvösség s örökélet. *) A kik pedig nincsenek arra képesítve, hogy a tudomány terén tollal viaskodhassanak az ev. hitigazságai megőrzése s megvédésére: távolról se véljék, hogy el volna előttük zárva az ut Jézus evangélioma, és ennek hitigazságai fentartása mellett elszántsággal harcolni. Tegyük családi köreikben, mint ez hajdanta volt, rendes olvasmányul a szt. bibliát, különösen pedig ennek 2-ik szakaszát az újtestamentomot; s annakutána alakuljanak kis társulatokba, s szerezzék meg s járassák a prot. egyházi folyóiratokat, ezekből is meritvén lelkierősödést és tájékozást. A létező protestáns közlönyök járatása, figyelmes olvasása, s gondos összehasonlítása nagy hatással bírna protestáns hitrokonaink közt a hajdani egyházas élet fölélesztésére, az evangyéliomi hitigazságok megőrzésére s az ev. erkölcsi parancsolatok átértése s követésére. És épen azért, ezek járatását az olvasó köröknek, hol a politikai lapok igen is bőségben találhatók, az egyházi folyóiratok pedig csak nem mindenütt hiányzanak, pártoló figyelmebe ajánlom. — Isten velünk, béke köztünk!

H a j n a l Á b e l, m. k.
békési ref. lelkipásztor s békésbányai
esperes.

Modernek és orthodoxok.

Textus: A gyümölcsről esmértetik meg a fa.
Máté 12, 33.

A mennyi a fő, ugyanazon egy tárgynál is annyiféle a gondolat, — pedig az absolut igaz minden egyes kérdésnél csakis egy lehet. A természet törvénye szerint minden gondolat egyaránt jogosult, de értékök végtelenül különböző a szerint, amint az absolut igazhoz viszonylanak. Vannak helyes és helytelen gondolatok, mindkét nemnél igen sok árnyalattal és fokozattal. A gondolatok eme különbfélesége nem csak hogy akadály nem, de sőt tényezője lehetne az emberi nemzetség tökéletesedésének az által, ha mindegyikünk épen a gondolatok különbfélesége által tudatára ébresztetvén annak, hogy egyikünk sem csálhatatlan, de sőt értelmileg korlátozott és gyarló, arra buzdulna, hogy ne bizzék saját gondolata igazságában, hanem magát megaláztatván oly gyámolt keressen, mely nem csak az ingadozástól és tévelygéstől védje meg, — de sőt a mely csálhatatlan mérlege legyen gondolatai értékének. A baj sőt átok csakis azon szomorú és sokszor tapasztalható tényben rejlik, hogy a gondolat királyi szabadságot követelő világában a kizárólag csak önmagára támaszkodó véges értelem megalázódás helyett fölfuvalkodik, s az önistenítésig téved el, és ezen szánandó állapotában az egyszer kimondott helytelen gondolatot, illetőleg véleményt, mint önbálványának teremtmányét földadni és megváltoztatni majdnem képtelen.

Minél elvontabb, testi érzéseinket minél túlhaladóbb a tárgy, a mely fölött gondolkozunk, annál világosabban látjuk igazolva a főntebb mondottakat. Innen van, hogy a hit és vallás világában találjuk a legtarkább, s egymásnak legellenmondóbb nézeteket. Velünk született, velünk növekvő ellenállhatlan erővel vonzatnak gondolataink ezen térre, — de ha ezen téren az

*) Lapunk minden oly irány és áradat ellen küzdvén, mely általában a ker. vallás ellen tör, az üldöző fogalom azokra alkalmazandó, a kik tagadnak és ostromolnak minden természetfelettit, lelket, Krisztus istenségét, magát a személyes Istent stb. a kik tehát ily szélsőségbe nem mentek, azok a keményebb kifejezéseket ne vegyék magukra.

S z e r k.

értelem magára hagyatik, kizárólag magára támaszkodik, a fétis imádástól kezdve egész az önistenítésig, minden fokozatát megteremti a tévelygéseknek, vagy a legjobb esetben Salamon szavaival kiált föl: vanitas vanitatum.

Ez tapasztalati s megczáfolhatatlan igazság, és ezen igazságnak természetes következménye az, hogy a hit és vallás terén gyámolt és biztos mérleget keressünk gondolataink számára. Ugyde hol keressük és találjuk meg ezen gyámolt? Konfucsnál? Szakia Muninál? Mungó Kapaknál? Mohamednél? vagy a Jézusnál? — Mindezeknek és minden más vallásalapítóknak a hit és vallás tárgyaira nézve följegyzett, s bizonyos számu embereknél elismerésre talált nézetei ugyanis a modernismus azon elmélete szerint, hogy a vallásalkotás csak „oly módú kifolyása az isteni erőnek mint a nyelvalkotás,“ — nemcsak egyaránt jogosultak, de egyaránt helyesek és igazoltak is. Azonban, Istené legyen a dicsőség! Jézus evangéliománál a hit és vallás világában nem csak gyámolt talál az értelem, hanem oly biztos mérleget is, melyet a ki használni akar, nem fog a különbféle tudományok szele által ide-tova hajlittatni. Ezen mérleg a z é l e t, a cselekedet: gyümölcsseiről esmértetik meg a fa.

Ezen mérleggel kezünkben a tévelygések ellenében mindig a győzelem biztosságával hangoztathatjuk ezt: . . . A hit és vallás dolgában te mást tartasz helyesnek mint én, és kizárólag saját nézetedet tartod igaznak. Jól van. Mutasd meg hát nékem a te nézeted igazságát a te életedből, cselekedeteidből. — én is megfogom mutatni neked az én életemből és cselekedeteimből az én hitem igazságát. És már a cselekedetek jóságát vagy rosszát, igazságát vagy igazságtalanságát hijába kísértjük meg elferdíteni a szavak hatalmával, — mert ők magok tesznek magokról bizonyosságot a legeggyűbb értelem által is világosan megérthető módon.

A meggyőződés erejével kimondott minden gondolat, ha tévelygő is az, egy mag, mely cselekedeteket, eseményeket gyümölcsözök. Néha a tévelygő gondolat is terem piros és édeses ízű gyümölcsöt, melyből a tapasztalatlan gyermek sokszor halált eszik. Terem tetszetős külsejű gyümölcsöt, a mely a szépen festett koporsóhoz hasonló, — de az idő, ez a megvesztegethetlen tanu, lemorzsolja a koporsó fedelét, hogy láthassuk a büszhödt tetemet.

De hisz én a modernekről és orthodoxokról ígértem elmondani gondolataimat, s im e helyett predikációt tartok. Igazad van, szives olvasó! azért is ezen kitérés után sietek is beváltani ígéretemet.

É n o r t h o d o x v a g y o k. Mit tesz ez? E szó fogalmát nem az orthodoxok kigúnyolói, hanem a történelem magyarázza meg. Az orthodox név pedig a történelem bizonyossága szerint sem vakhitűt, sem vaskalapost nem jelent, hanem jelent oly hívőt, ki az emberi értelem gondolatainak örök bizonytalanságot szülő sokfélesége közt, a hitnek és vallásnak véges értelmünk határát tulszárnyaló mezején, egyetlen gyámolul és mérlegül a teljes szentírást fogadja el. Az orthodox azt mondja: a hit és vallás terén hasztalan támaszkodom csupán saját értelmemre, mert világosan tapasztalom, hogy ez örökös kétségbe vezet. Gondolataim áttörhellen korlátjaul és utmutatómul ezen a téren elfogadom azért a szentírást, mivel ennek helyességét, igazságát és üdvös voltát mint gyümölcsök, az évezredek eseményei, a társadalomnak ez által legerőteljesebben eszközölt tökélesedése, — az emberi méltóság által megkövetelt s ebben hirdetett egyenlőség, — az ember boldogságára

nélkülözhetlen testvériségnek ennek alpjáni fokozatos valóslása egyaránt ellenmondhatatlanul hirdetik. Én azért, bármennyire csábitson is értelmem kevélysége, ez a paradicsomi kigyó, a hit és vallás dolgában a szentírás korlátain túl soha nem megyek.

A modern meg így szól: Az emberi ész az emberiség egyetlen vezetője és jogosult irányadója minden téren, — s ez kizárólag magára támaszkodva nem ismerhet el semmi korlátot még a hit és vallás terén sem. A szentírásból elfogad annyit és oly értelemben, a mennyit s a miként azt fölfogni képes, — a mit teljességében föl nem foghat, az helyes és igaz nem is lehet.

Az orthodox is vizsgálja, az apostoli szavak szerint, még az Istennek mélységit is, — de a hol véges értelme e végtelenséget fölkarolni nem képes, ugyanazon apostol ezen fölkiáltásával állapodik meg: óh Isten bölcsességének mélységes gazdagsága! mely végekre mehetetlenek az ő útjai! A modern is vizsgálja az Istennek mélységeit, de a mit e végtelenségből véges értelmével fölfogni nem tud, arra ráfogja, hogy képtelenség s lehetetlenség. A méterrúd megtagadja a téjút csillagainak nagyságát és távolságát, mert azokat megmérni képtelen.

Van-e kilátás arra, hogy a ki saját értelme istenítésében, saját enje önczéllá tételében ennyire jutott, azzal én, az orthodox, egyet érthessek, ki meg elismerem, hogy az én értelmem annyira véges, hogy a hit és vallás kérdéseinél a szentírás gyámolítása nélkül okvetlen elesik? Bizony alig lehet.

Ugyde kiindulási pontjaink ezen homlokegyenes ellentéte mellett melyöknnek van hát igaza? ezt kérdi a kutató értelem. Száraz logikai következtetésekkel, szóvirágokkal, sophismákkal ezen kérdést eldönteni nem lehet, — s így vitatni is meglehetősen meddő fáradság, hisz a saját értelmét istenítőnek elmaradhatlan jellege a rechthaberei, — s mert egyetlen tehát lehetőleg kicsiszolt fegyvere a szó. De ellemondhatlan világossággal megfelel ezen kérdésre az élet, a gyakorlat a tapasztalat, hisz: gyümölcsseiről esmertetik meg a fa. Megjelent a nézetek ezen ellentéte a Jézus idejétől fogva máig minden időben és helyen, — és valamint az orthodox ősi képét az apostolokban és apostoli atyákban, ugy a modernek a magukét a gnostikusokban teljes határozottsággal föl ismerhetik. S az ezredévek tanúsága mit mond? azt, hogy a mi eszményi, a mi magasztos, a mi önzéstelen, a mi boldogító és vigasztaló esemény és intézmény az idők folyamában megszülemlett, annak, mint anyák és dajkák, mindenütt az orthodoxok álltak bölcsőjénél. És a mi kizárólag önző és anyagias, üzleti és erőszakolt esemény és intézmény fölmerült, az meg kivétel nélkül mind a moderneken, az önczél és önistenítés bajnokaiiban, tiszteli nemzójét. Ha a modern, a világos tények daczára, megtagadná régi származását, ám maradjunk meg a legujabb kornál, s itt vizsgáljuk a gyümölcsöket, hogy megismerhessük a fát. Az orthodox bármely korból bátran kiléphet a gyümölcskiállítás terére. A missiók, a bibliatársulatok, az árvaházak, — a pesti prot. árvaházat sem véve ki, — a Gusztáv Adolf egyesület, a különböző szerencsétlenek különbféle áldásos menhelyei, mind de mind, és minden hasonló igazán nemes és áldásos gyümölcs az orthodoxia fájának nedve által érleltetett. A Fanckék, a Zinzendorfok, az Oberlinek, a Harmsok, a Vimmerek örömmel vallották magokat orthodoxnak s a mi fő, vallástételüket cselekedeteikkel bizonyították.

S vajjon mik a gyümölcsök, melyeket a modernek fölmutathatnak? hol vannak azon, a mindeneket megvigasztaló szeretetről, az önzéstelen áldozatkészségről tanuskodó gyümölcsök,

melyeknek a Straussok és Renánok kiapadhatlan élő forrást nyitottak? Magunkat és sokakat tán elnémíthatunk, de az élet, a történelem tanubizonyosságát megvesztegetni képesek nem vagyunk. Mindaz, a mi vigasztalón nagyot, és boldogítón magasztost a társadalom a földkerekségén fölmutathat, az orthodoxyának, vagyis a magát megalázó, a hit és vallás dolgában kizárólag a teljes szentírás tekintélyét elfogadó elvnek kifolyása. Ellenben mindaz, a mi viszályt, romlást és setétséget áraszt a társadalomra, kizárólag az önmagát istenítő, s csak önmagát szerető és bálványozó értelem terménye, bármely különböző téren tűnjék is föl az. A pápai csalhatatlanságot ép úgy, mint a communismust, a Büchnereket ép úgy mint az Offenheimokat ugyan azon lélek, az önistenítés és önczél lelke, s a saját értelmére való kizárólagos és föltétlen támaszkodás teremtette. És a bojtortján hasztalan vitatja, hogy ő fügét terem, kézzelfogható bizonyosságot tesz ellene tövis gyümölcse.

E mellett aztán még panaszoja a modern a buzgóság csekély voltát, — s értekezésében kutatja az okokat, hogy a lelkipásztori pályára miért lépnek oly kevesen. Mea culpa, mea maxima culpa! legméltóbban csakis ezt felelheted modern felebarátom. Hisz ha mindenkinek fejébe azt vered, hogy saját becses énjét tartsa a nagy mindenség központjának, birójának, czéljának és bölcsességének, miként merészled azt várni, hogy az ily mintába öntött nemzedék valami magasabbért és eszményibbért is lelkesüljön, mint saját magáért, s hogy valamely alázatosságot és türelést a nélkülözés és szegénység árán követelő pályára lépjen.

A tévelygés a gyakorlat terén önmaga deducálja magát föltartóztathatatlannal ad absurdum, — szóvirágokkal azonban az igazat is lehet ad absurdum dedukálni. Innen van az, hogy még arra is akad sophismáktól mámoros fő, hogy a bibliába vetett orthodox hitet ad absurdum, a széna evésig deducálja csak azért, hogy nevetségessé tegye, — és eredendő bűnünkből származó gyarlóságaink egyike az is, hogy könnyebben eltűrjük ha bűnnel, mintha ostobasággal vádoltatunk. Ezen gyarlóság az, melynélfogva sokan a modernismus hálójába főnakadnak, olvasák bár az orthodoxya mellett a legtalpraesettebb logikával irt apológiát. Én épen azért, miként Isten lételének minden fölhozható bizonyítékai közt legcorrectebbnek tartom a Zsoltár ama szavát: a bolond így szól az ő szívében, nincs Isten, — ugy a modernismus ellen az orthodoxya legkimerítőbb apológiájának azt vallom: gyümölcsseiről esmertetik meg a fa.

Tudom, hogy a modern irodalom nem adván meg soraimnak a méltóságos czikk czimet, azokat szegényes predikációnak degradálja, — különben ezen degradálás fölötti örömmel azzal fogom nyilvánítani, hogy a legközelebbi alkalommal, ha t. szerkesztő ur megengedi, a predikáció mivoltáról predikálok. — De épen ezért szabad legyen kedves szerkesztő ur! soraimban alkalmazást is mondanom. A trónbitorló százeset közöl egyben se fogja magát igaz érvek által arra indíttatni, hogy a trónról leszállva, azt alázatos töredelmességgel a törvényes tulajdonosnak adja át. A törvényes tulajdonos azért soha se vesztegessen arra idejét, hogy a bitorlót érvekkal győzze meg cselekedete jogtalanságáról, — hanem e helyett teljes erővel arra igyekezzék, hogy munkásságának iránya, magaviseletének nemessége győzze meg alattvalóit arról, miszerint benne végtelenül boldogítóbb fejedelmet nyernek mint a bitorlóban. Nemes példák ismeretése által buzdítson kedves Szerkesztő ur! a hit munkáira, — a teljes szentírásra támaszkodó hit fényével világosítsa meg

a természet és folyvást haladó tudomány titkait ott is, hol az értelem csak megsemmisülést és kétségbeesést talál, — ez meggyőződésem szerint sokkal hálásabb és gyümölcsözőbb munka leend. *)

E ü d o k i a.

Válasz Görömbei Péter urnak.

A protestáns egyházi és iskolai lap folyó évi 21. számában „a p ü s p ö k i c e n s u r a” czim alatt Görömbei Pétertől, kemény ráfogásokkal, erős vádakkal teljes cikk jelent meg, mely a tiszántuli ref. egyházkerület álláspontját, főleg a debreczeni irányelveket kárhóztatva és elítélve, a p ü s p ö k i c e n s u r a felállítását mutatja be, melyet a legközelebbi egyházkerületi közgyűlés meghatározott és elrendelt.

Az igazság és az ügy valódi állásának megismerése és megítélésének szempontjából előre kell bocsátanom, hogy a tiszántuli ref. egyházkerület még 1872. évben, áprilisi közgyűlése 71 sz. végzésében megbizta Révész Imre egyházkerületi levéltárnokot, hogy a protestáns irodalmi társulat életre hívása s működése megkezdésére nézve, az előintézkedéseket tegye meg s e tárgyban nézetét és véleményét az egyházkerületi közgyűlésre terjeszse föl. E megbizásra vonatkozólag most adta be Révész Imre ur indokolt jelentését; melyben röviden ismertetvén protestáns irodalmi állapotainkat, nézete és meggyőződése szerint, még nem érkezett el azon időpont, melyen férfias nyugodtsággal s a gyakorlati kivitel biztos valószínűsége mellett ajánlhatna bármely tervet vagy indítványt e tekintetben; indítványozta azért, hogy az egyházkerület hívja fel az egyházmegyei lelkészi értekezleteket, jegyzőkönyveiknek és írásbeli dolgozataiknak áttekintés végett a püspöki hivatalhoz beküldésére s ha azokból és másunnan látni fogja, hogy kellő számú theologusaink és tudományos íróink már vannak: a tényleges viszonyokhoz képest és azoknak szilárd alapján az irodalmi társulat tervét el fogja készíteni. Ezen indítványt az egyházkerület teljesen indokoltan találván, fölhitva az egyházmegyéket a lelkészi értekezletek megalakítására, s ott a hol már működésben vannak a jegyzőkönyvek és írásbeli dolgozatoknak, áttekintés végett, a jövő 1876. évi május haváig a püspöki hivatalhoz beküldésére, melyeknek megismerése után fog majd az egyházkerület, a protestáns irodalmi társulat létrehozása érdekében a további teendők felett intézkedni.

Imé a körülmények és helyzeti viszonyok ezen rövid rajzából látható, hogy a tiszántuli egyházkerület először tájékozni kívánja magát, megismerni az erőket, mielőtt a prot. irodalmi társulat zászlóját kitzúzná és kibontaná, melyre föl lenne írva, hogy a protestáns egyházi életre vonatkozó, theologiai bölcsészeti és paedagogikai tudományok komoly tudományos művelésének társulata. — Távolról sem censurát állított fel tehát, hanem az erőket veszi számításba, s ennek megtételére az élet, a multban nyert szomorú tapasztalás kényszerítette. Ismerheti czikkiró, hogy ezen egyházkerület 1857-ben elhatározta, miszerint a magyar ref. vallású nép számára, évenként 4 füzetben megjelenő s minél olcsóbb árért adandó egyházi könyvtárt indit meg; hogy eképen ne csak az iskolákban taníthatni szokott vallástudomány és az egyházi szószékéből hirdetett ige,

*) Köszönet az erő és életteljes nyilatkozatért, szives örömmel veszem közleményeit. Nekem is az a meggyőződésem, hogy a viták helyett tettekkel jeleskedni a fő dolog. A tettek gyökere a hit, s ezért fontos a hittani álláspont tisztázása is; sajnós, hogy meg vagyunk oszolva, ez ellen a tömörüléssel segítsünk magunkon.

S z e r k.

hanem egyszermind olvasás által is eszközöltessék isten országának a hitbeli világosodásban és erkölcsi tökéletességben előhaladó terjedése. — És 2 évi folyam után a nemes kezdeményezés úgy az írók, mint az olvasó közönség részvétlensége miatt megszüntetett; pedig még akkor az egész magyar protestáns egyház kebelében általános béke és egyetértés uralkodott s a politikai küzdelmek sem háborgatták egyházi életünk csendes folyamát; míg je'nelég ki tagadhatná, hogy ellen táborok képződtek és állottak elő, főleg a ref. egyház kebelében s a protestáns egyház kívül s belől ostromoltatik.

Épen azért meggyőződésem szerint a tiszántuli egyházkerületet eljárásaért, körültekintő s figyelmes elővigyázatáért nem gáncsolás és kisebbités, mint czikkiró teszi, illeti, — hanem teljes elismerés; mert még egyes embernél is tekintélyének, erkölcsi értékének és prudenciájának, csak hátrányára szolgál, ha oly dolgot kezdeményez, melyet kivinni s megvalósítani nem képes, mennyivel inkább ovatosnak kell lenni egy oly nagy erkölcsi testületnek, mint az egyházkerület, minden indítvány és tervet nézve, melynek biztos jövője nincs még megállapítva. — S engedjen meg G. P. ur, hogy ha még itt Debreczenben nem látják és nem ismerik azokat a képzett theologusokat, gyakorlati lelképásztorokat, kikre bizton lehet számítani valódi tudományos theologiai, bölcsészeti vagy nevelési művek előállításánál; sőt bátran merem állítani, hogy e tekintetben a protestáns egyet vezárférfaei sincsenek oly vérmes reményekkel eltelve mint czikkező, hogy ott feles számmal vannak már a kik irnak és olvasnak.

Ha azonban G. P. megjegyzéseit és észrevételeit egész tárgyilagossággal teszi, az egyházkerületi közgyűlés intézkedése felett, más szavam nem lett volna hozzá, mint tisztelve az ő egyéni vélekedését, azt jeleztem volna, hogy ő azon körből melyben él, így itél a viszonyok és körülmények felől, míg az egyházkerület a maga álláspontjából, így látta jónak az intézkedést amint ezt fentebb előadtam; de miután G. P. egész szenvedélyességgel támadja meg az egyházkerületet, azt eddig vallott elveit türelmetlenséggel vádolja s Rómával egy színvonalra állítva, mint a tudománynak, szabadsajtó, szabad szó kimondás és lelkiismereti szabadság ellenségét tünteti fel, ezekre vonatkozólag is lehetetlen némi megjegyzést nem tennem.

Az elfogultság s türelmetlenség szelleme, hogy mily mérvben uralg s féktelenkedik az egyházkerületben, azt példákkal igyekszik megvilágosítani czikkező. Nevezetesen „egy képviselő az esküminták megállapítása feletti vita alkalmával, véleménye nyilvánításaért az egyházból kiutasított.” Ezzel nagyon félrevezették czikkirót, s az illető közlő, kinek előadásából merítette, nagyon visszaélt a G. P. ur hiszékenységével; mint szem és fültanu állithatom, miután azon alkalommal épen a jegyzői tisztet végeztem, — amint az 1871. évi egyházkerületi jegyzőkönyvek bizonyítják — hogy ily szivtelen és merev nyilatkozat ott nem történt, csak fölemlített, hogy a szentháromság hitágazata a ker. vallásnak mint váltságvallásnak lényegét alkotván, annak megjelölése az esküformából nem hagyathatik ki.

A másik adatra vonatkozólag, „hogy egy nagy tudományu vezérbajnoka az orthodox iránynak csak azon feltétel alatt akart tagja lenni egy lelkészi értekezletnek, ha modern elvek és eszmékről az alapszabályokban s az értekezleten szó sem lesz,“ szabad legyen nekem az ellenkezőt állítani, miután arról szinte kétségtelen bizonyítékom van, a debreczeni egyházmegye lelkészi értekezletébe a debreczeni főtanoda hittanárai is meghivatván az alakuló gyűlésen épen ezen hittanárok ajánlották, hogy lehe-

tőleg a külföldnek mindenféle theologiai irányzata képviselve legyen a megrendelő lapoknál s még a Reform. Zeitstimmen aus der schweizerischen Kirche is, melynél talán még a cikkíró sem ismer s z e r i n t e liberalisabb és haladóbb irányt képviselő lapot, meg lett ajánlva és rendeltetve. Ne ítéljen ismeretlenül cikkező oly elfogultan és lenézőleg arról a debreczeni irányzatról, meghallgatják szíves készséggel és örömmel ott az ellenkező véleményt is, nincs itt betűimádás, hanem hangsúlyoztatik a keresztyén vallásban az, a mi örök és változhatlan szegletkő, az istenember Jézus Krisztus evangyélioma.

Van még egy erős vádja G. P. urnak ellenünkben, hogy t. i. hagyjunk fel az észfeletti elvek fejtegetésével vagy akarja mondani szólnak eresztésével, mert az észfelettit az ész nem fejtegetheti; ezzel tehát olvasó közönséget a mai világban nem toborzhatunk, nem teremthetünk.

Engedjen meg magának és nekünk is G. P. ur, de tanácsát és utasítását el nem fogadhatjuk, mert akkor a ker. vallás örök hitigazságairól kellene lemondanunk, melyet pedig mig keresztyéneknek valljuk és nevezük magunkat, épen nem tehetünk. — Vajjon az élő személyes istenség létezése, e világnak teremtése és előállása, az egész kijelentés azon alapuló váltásig tudata és boldogító hite, nem mind észfelettié-e? hol van azon természettudós ki ennek a világnak előállítását, a legelső kijelentését istennek, megmagyarázni és megfejteni képes lenne; csak mérlegeli az ész a hitigazságokat, de matematikai demonstrációkról nem lehet itt szó, amint azt Melanchton kifejezte: *geometrica pingi et oculis subijci possunt, haec vero, de quibus hic dicimus non ita pingi et oculis subijci possunt, sed attenta consideratione paulatim magis intelligentur.*

Végezetre vajha a szenvedélyesség műhelyében kovácsolt fegzvereket eldobva, a ráfogások, alaptalan gyanúsítások helyett, jóakarát, egység és szeretet szelleme vezérelne bennünket: bizonyára több előny, haszon és eredmény hárulna abból ugy a tisztántuli ref. egyházkerületre, mint az egész magyar prot. egyházra; az édes anya hű ápolást, gondos figyelmet igényel gyermekeitől, nem pedig kisebbitést vagy ócsárlást!

Isten velünk!*)

Debreczen, 1875. május 30.

T ó t h S á m u e l.

S Z E M L E.

Belföld.

A dunamelléki ref. egyházkerület közgyűlése.

A dunamelléki egyh. kerület máj. 24-kén Pesten tartott közgyűlése — az előttevaló napokban letárgyalt ügyekről szóló j.-könyvnek felolvasása után — Szilágyi Dezső e. k. világi főjegyzőnek felesketésével vette kezdetét; a megválasztott e. k. világi főjegyzőnek az iránta nyilvánult bizalmat megköszönő, s munkásságát készséggel felajánló szavai után Török Pál püspök jelenti, hogy szükséges volna az 1868 óta hozott, az egyházat és hivatalnokait illető országos törvényeknek összeszedése és egy füzetben kiadása; mely munkára a világi főjegyző kéretett fel, ki szívesen ajánlkozott annak véghezvitelére. Majd Török Pál püspök olvasá fel évi jelentésének egy részét, megemlékez-

vén azon örvendetes eseményről, mely az országgyűlési nagyobb pártok egyesüléséből kifolyólag érte kedves hazánkat, azon ghaját fejezé ki, vajha az egyesülés az egyházi téren is létrejöne mielőbb. — Ezen élénk figyelemmel hallgatott, s igen sok helyen általános helyesléssel fogadott jelentés után Halász Boldizsár világi képviselő emelt szót, s a jelentésben felemlített örvendetes esemény jelzése után a mostani kormánynak bizalmat indítványoz szavazatit egy feliratban. Rövid eszmecsere után — melyben részt vettek Török Pál, ki mert nem akar politikát csinálni — a bizalmi szavazattal diszitett feliratot mellőzendőnek véli; Szilágyi Aron ki — mert egyes miniszteri szék betöltésekor is az „örvendetes tudomásul vétetett,” megszokott kifejezéséhez többször ragasztatott a bizalomra vonatkozó egy-két sor: a bizalom megszavazására nem erőtetni ugyan a tisztelt közgyűlést, de a felirat küldésének elmaradását sajnálkozva venné annyival inkább, mert most nem egyes miniszteri szék betöltéséhez fűzött kétes remény, de egész kormányalakulásnak örvendetes ténye áll előttünk; — Gr. Lónyay Menyhért nem emlékeztvén arra, hogy az e. k. közgyűlés az indítványozott bizalmi szavazathoz hasonló jellel fejezte volna ki bármikor is érzelmét — a bizalmi szavazat és felirat elmarad.

Ezután a lelkészvizsgáló bizottság jelentése olvastatott fel, melyből kitűnt, hogy az első vizsgára jelentkezett 4 egyén közül 2 különösen kitűnő, 2-en kielégítő osztályzatra érdemesített vizsgát tettek, míg a második vizsgára jelentkezett 7 egyén közül 2 jó, 4-en kielégítő vizsgát tettek; 1 pedig iskolai bizonyítványának be nem mutatása miatt vizsgára nem bocsáttatott.

A lelkészvizsgáló bizottság indítványozza, hogy az első papvizsgát tevők dimissionalisa bővitessék meg a szentírás, és helv. hitvallásra vonatkozó néhány sorral; mit Dobos feleslegesnek, Szász Károly szükségesnek lát. A bizottság indítványa a jövőre nézve elfogadtatik.

A segédlelkészek elhelyezéséről szóló intézkedés helybenhagyó tudomásul vétetik.

Ezután olvastattak számos rendeletek — melyek a mult évi őszi k.-gyűlése idejétől fogva leérkeztek a kormánytól. — Felmentendőnek tartjuk, azon rendeletet, mely az eddigi hivatalos pecsétek helyett — más pecsétek használatát mondja ki, s mely szerint jövőre a könnyen megtörhető s így sokszor bizonytalan külsőt s formát mutató pecsétviaszkos pecsét helyett a festékes pecsét használata lesz életbeléptetve; — továbbá azon figyelmeztető rendeletet, mely a hivatalos levelek külsején a név helyett a hivatal mivoltát tartja felirandónak.

Az államsegélyt kiosztó bizottság jelentése tudomásul vétetvén, javaslatai elfogadtattak, s az egyh. megyék felhivatna k arra, hogy szerezzenek meggyőződést arról, hogy a kért segélyösszegek csakugyan arra fordítottak-é, mely célra kérettek; egyuttal azon javaslata is elfogadtatott a bizottságnak, hogy jövőre kamat nélküli kölcsönök nem adatnak, de mérsékelt — ez időszerint 5% kamatra — adatnak, s az eddig kiosztott kamatnélküli kölcsönök is bevonandók.

A május 25. folytatólagosan tartott k.-gyűlésen a tanügyi bizottság jelentése olvastatott fel, azon elfogadott indítvánnyal, hogy az e. k. tanügyi bizottság ülésén az egyházmegyék képviselői jelen legyenek.

A tanügyi bizottság azon indítványa — mely a görögnyelv tanulása alóli felmentését tapasztalva egyes folyamodóknak az illető miniszterium által, káros hatásu eredményt szült — hogy a görög nyelv mindenkire egyaránt kötelezett tantárgy legyen, hosszas és élénk vitát támasztott; Ballagi ment előre, s a görög

*) Köszönettel vettünk p. N. L. jegyű dolgozó társunktól is e tárgyra vonatkozó cikket; elnézését kérjük, ha mint már feleslegest térhiány miatt nem közöljük. S z e r k.

nyelv tanítását a humanistikus irányzat erős oszlopának tartva — a görög nyelvet a gymnasiumban továbbra is tanítani akarja, s felmentést kérők előtt az ajtót elzárni kívánja. *) Molnár Aladár külföldön tett tapasztalataira reflectálva — szintén a görög nyelv mellett szól, Halász Boldizsár élénk beszédében a görög nyelv tanítását a világi pályára készülőknek nem kívánja kötelezőnek, Gönczi Pál nem akar e dolog érdeméhez szólni, csak azt jelenti ki, hogy az autonomia nem sértetett meg a miniszterium által, mert a miniszteriumhoz benyújtott folyamodványokra csak akkor lesz válasz adva kedvezőleg, ha az illető iskolai igazgatóság, vagy felekezeti felügyelő véleménye is odamutatott, hogy a folyamodónak a görög nyelv tanulása elengedhető. Gr. Ráday G. egyetért H. B.-al, s a görög nyelv tanulása nélkül is elérhetőnek véli a mivelettség magaslatát. — Filó — szinte nem akar a vita tárgyához szólni, csak Gönczy P. állítását igazítja helyre, s tapasztalás után mondja, hogy káros eredményt szült a miniszternek a hozzá intézett egyesek folyamodványára megadott felmentés, s pedagogiai szempontból is óhajtja, hogy e felmentés megadása által ne nehezítették meg a tanrend keresztülvitelét; arról nincs tudomása, hogy az illető iskolai igazgatóságok, vagy felekezeti felügyelők véleménye kéretett volna fel. . . Szilády Á. egyetért Filóval, s időszerületlennek tartja e kérdés vitatását, s hagyja folyni a dolgokat addig, míg ez érdemben az oktatásügyi törvény — melyre most már befolyást sem gyakorolhat az itt megindult eszmecsere — elkészül.

A kecskeméti jogakadémiai ügyében még a mult évben kiküldött bizottság jelentése — mely főbb pontjaiban már e lapokból is ismeretes — olvastatott, s örvendetes tudomásul vétetett, s a lelkes Kecskemét áldozatkészsége elismerő éljenzéssel fogadtatott.

A lelkészválasztási szabályok revideálására, s egy czélszerűbb választási szabályzat megalkotására kiküldött bizottság jelentése — az egyes egyh. megyék véleményének meghallgatása után sem lehetvén biztosan meghozható szabályok bázisul elfogadható — a lelkészválasztási új szabályok megalkotása függőben marad.

*) Ballagi urat, s kik ily szellemben beszéltek, üdvözljük a görög nyelv védelme miatt. Prot. iskoláinkban örökre helyt kell annak foglalni kötelezőleg. Szerk.

A lelkészi nyugdíjintézet tervének elkészítésére már régen kiküldött bizottság munkálata beterveztetvén, az egyházmegyék és egyesekhez eljuttatásának könnyítése szempontjából — a j.-könybe bevezetése határozatott.

A további napokon tartott gyűléseken jelen nem lehetvén — nem írhatok semmit. **)

Vaskalap.

Meghívás T. Dobra. Az alsó-szaboles és hajdukerületi prot. tanító egyesület észak körének t. tagjai a f. évi jun. 10. d. e. X. órákor T.-Dobon tartandó értekezletre tisztelettel meghívottnak. Tárgysorozat 1) a helyi iskolák megsemmisítése s gyakorlati tanítás. 2) elnöki jelentés. 3) elnök választás. 4) értekezések és felolvasások. 5) pénztári vizsgálat. 6) népiskolai tanterv. 7) indítványok stb. Kelt Sz.-Mihályon, május 24. 1875. M. Lakatos Károly elnök.

K ü l ö n f é l é k.

R é v é s z I m r e F i g y e l m e z ő j e a május - júniusi füzet hitemelő tartalommal megjelent, részletesebben később szólunk róla. — A „M e n n y e i L é p e s ő” Kohlbrügge egyházi beszédeinek 2-ik füzetje megjelent, ára 80 kr. kapható a fordítónál Rácz Károly m.-gyoroki r. lelkésznel. — K a d a r k u t o n tartotta ápr. 14-kén a belső somogyi ref. egyházmegye közgyűlését, a convent eszméje elvetetett, ellenben a zsinat minélelőbbi összehívása sürgősnek mondatott ki. (Helyes!) — S z á m a d a t i g a z i t á s, a mellékletben szétküldött „érmelléki lelkészi nyugdíjintézet alapszabályában“ a 3-dik lap c. pontban a 20% kamat 10%-re igazítandó ki.

**) Köszönet e tömör tudósításért.

Szerk.

 Azon t. előfizetőket, kiknek előfizetésük junius hó végével lejár, annak megújítására felkérem. Szerk.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

Most jelent meg s **Petrik Géza** könyvkereskedésében

Budapesten, Károlyutca 21. sz. a. kapható:

Simén Domokos. Az evangéliumi csudák. Tekintettel az ó- és újtestamentomi csudákra. Történelmi bírálati tanulmány. Ára 1 frt.

Kozma Mihály. Temetési alapigék, az ó- és újtestamentomból összeszedve. Bővítette és sajtó alá rendezte Kozma Ferencz. Ára 1 frt.

S. 1—1